

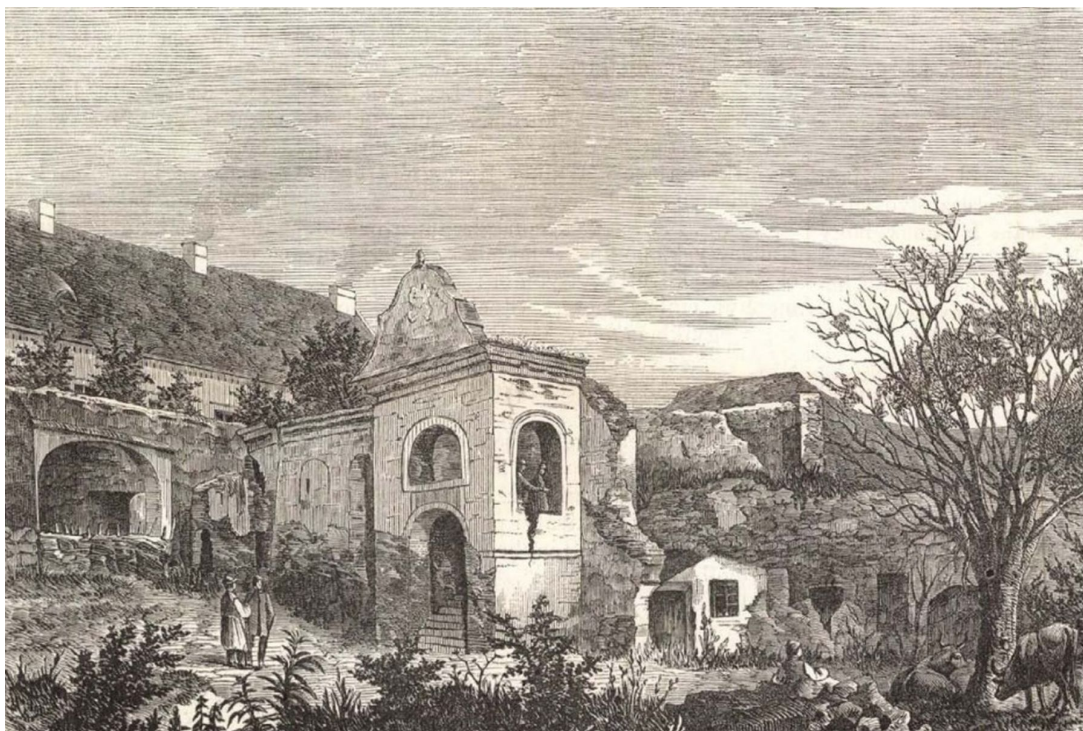
Emlékezzünk, és ne felejtünk!

1849. január 8.-án kezdődött az oláhok által elkövetett nagyenyedi népirtás.

"Alsófehér vármegyében nemes N.Enyed városa nincs többé, népét egy vad vidéki oláh csorda, az erdélyi katonai kormánytól kapott fegyverekkel, a várost előbb éjjel 40 hely meggyújtván, a legirtózatosabb kínok közt leölte, a lakosság eme mészárlástól megszabadult része a rablók által köntös s általán lábbeliektől megfosztatván, 22 fokos hidegben, több mint 8 napon keresztül bujkált, minden nyomon üzetve az erdőben, farügy és hóval táplálván nyomorult életét; nincs toll mely az Enyeden elkövetett mészárlást, gyalázatosságukat, példátlan nyomort kellőleg festené. Végre 8 napok után katonai segedelmet nyervén, ennek fedezete alatt, több száz pinczék és körülfekvő erdőkben bujkáló szerencsétleneket megszabadítottam. A katolikus templom még akkor is égett és szemeimmel láttam annak végig nyitva levő ajtaja előtt egy döglött kutyára rakva és felállítva az oltárról levett fa és bronzirozott képeket. Az utcán minden lépten holttestekre találtunk, melyek a kutyák és varjak által annyira egybevoltak marcangolva, hogy ritkán lehetett közülök megismerni. Bizonyos, hogy a mongolok ideje óta Erdélyben ily kegyetlenkedés nem követtetett el, a török, a tatár, a kuruczok és labancok ezen oláhokhoz képest a béke angyalai voltak.

...

Kelt Kolozsvár, febr. 6-án 1849. Ifj. Kemény István főispán."

Nagyenyed: a református püspöki lak romjai az 1849-es román dúlás után, 1867.

Nagyenyed legnagyobb pusztulása a magyar szabadságharc idején, 1849. január 8-án volt, amikor a város leégett, több mint 800 ember halt meg, amikor román népfelkelők lerohanták a várost.

Mai napig kérdés, hogy az 1848 márciusában békésen kezdődött forradalom hogyan alakult át véres, pusztító polgárháborúvá. Miként az közismert, az 1848. évi VII. törvény kimondta Magyarország és Erdély unióját. A problémát az jelentette, hogy az 1848. május 15-17. között tartott balázsfalvi gyűlésükön a románok is megfogalmazták saját igényeiket, így önálló nemzeti parlamentet követeltek és létrehozták a Román Nemzeti Bizottságot, melyet afféle

erdélyi román kormánynak tekintettek. Az erdélyi románok szövetkeztek az ellenséges osztrák erőkkal és fegyverkezni kezdtek a magyarok ellen. Ennek hírére Alsó-Fehér vármegye számos településéről megindult a magyarok áradata Nagyenyed felé, a város megtelt menekülőkkel, összesen mintegy 3500 fő, értelemszerűen főként nők, öregek, gyermekek, betegek zsúfolódtak össze Enyeden, hiszen az egészséges férfiak a honvédség kötelékében harcoltak.

Nagyenyedet még november 8-án ürítette ki a magyar haderő. A bevonuló cs. kir. csapatoknak köszönhetően a várost a velük érkező románok nem rabolták ki teljesen. Gyilkosság nem fordult elő. Január 1-jén azonban kivonult a cs. kir. helyőrség.

Az Enyedtől mintegy 5 km-nyi távolságra fekvő Csombordon táborozó **Axente Sever és Prodan Simion** mûzsnaházi ortodox pópa feleskette gyûlevész haramiahadát, majd 1849. január 8-án éjszaka rajtaütött a védtelen alvó város polgári lakosságán, mintegy 8-9000 emberével.

Szilágyi Farkas majdani **református lelkész**, aki gyermekként élte meg a szörnyûségeket, utóbb így emlékezett vissza az enyedi Szent Bertalan éjszakára: amint a román csöcselék betört a városba és felgyújtotta az első épületeket, „Egyik tribun vezényszavára minden oldalról lövöldözni kezdettek a foglyokra. A lövöldözések mellett lándzsákkal, dorongokkal, vasvillákkal, fejszékkel, nyársakkal kezôkben rohanják meg ôket, a 800 embert. És kezdetét veszi egy olyan irtózatos mészárlás, milyenhez hasonló aligha történt még a földön... szerencsétlen áldozataikat vadállati kéjjel ôlik, vágják darabokra. Kegyelmet nem adnak senkinek. A csecsszopó gyermeket sem kímélik. Még szerencsésnek vala mondható, kit golyó talált, vagy kinek lándzsa fûródott szívébe és meghalt, mert százan meg százan valának olyanok, kik összemarcangolt testtel, összetört tagokkal órák hosszáig vívódtak a halállal.”. Jellemzô, hogy az iszonyat kiáltásai és a dúlás eszeveszett alvilági hangjai még a Nagyenyedtôl 22 km-re fekvô Mihálcfalván is hallhatóak voltak.

Akit nem vertek agyon saját házában vagy nem szenvedett ott azonnal tûzhalált, rémûlten rohant hiányos öltözetben az utcára a mintegy mínusz 24 fokos hidegben, és kétségbeeséssel próbált üldôzôi elôl menekülni.

A fosztogatás és vérontás látványától megrészegûlô oláh csöcselék kit doronggal vert agyon, kit lándzsával szûrt keresztûl, kit eltaposott, kit agyonlőtt – a gyilkolás módszerei nagyon változatosak voltak. A lakóházak kifosztásán és felgyújtásán túl nem kímélték a szent helyeket, a templomokat sem. A híres **református templomban** összetörték az úrasztalát, az orgonát, a padokat, a karzatot – egyszóval mindent, sôt, belovagoltak a templom épületébe. A fosztogató **sôpredék elpusztította a Bethlen Gábor erdélyi fejedelem által 1622-ben alapított református kollégium épületét** annak híres könyvtárával együtt, valamint elhamvasztotta az erdélyi református egyház püspöki levéltárát is. Számos felbecsülhetetlen értékû ôsnyomtatvány lett semmivé. A Kollégium évszázados szellemi értékei a sárban végezték, a haramiák által többre becsûlt holmik kocsi számra a támadókat gazdagították.

Nem járt jobban a **katolikus minorita templom** és rendház épülete sem. Ugyanazt az ôrûlt pusztítást vitték végbe a mócok, mint a református egyház épületében. Az a szörnyûség pedig, amelyet a minorita házfônök, **Viskóczi Henrik** elszenvedett, még a legképtelenebb horror regényeket kieszelő szerzôk fantáziáját is bôségesen felûlmûlja. S az egészben az a leghihetlenebb, hogy e borzalmakat a házfônök túlélte. Ô maga késôbb így emlékezik vissza kálváriájára: „Magam valék első áldozata a gyilkosoknak, kik is fejemen ôt halálos sebet

ejtven, két ujjamat levágva és két szuronyszúrással az oldalamat majd' halálosan kilyukasztva, félholtan a földre hirtelen leterítették, és minden ruhától levetkőztetve, hét lövéssel idvezlettek". Papjai vitték a derék atyát vissza a rendházba. Azonban a felfegyverzett csőcselék oda is betört, további tortúra várt még Viskóczi atyára: újból ütlegelni kezdték a haldokló embert, majd a „biztonság kedvéért” még egy újabb, nyolcadik golyót is beléeresztettek. Csodával határos módon a rendházfőnök mégis életben maradt, Tordára menekítették és később felépült sebeiből. **A nagyenyedi szörnyű események 1849. január 8-ának éjszakáján kezdődtek, általánossá másnap, január 9-én váltak, tetőpontjukat pedig január 10-én érték el, de a fosztogatás és gyilkosságsorozat csak 17-én fejeződött be.** A magyar irtásnak mintegy 800-1000 főnyi halálos áldozata volt, legalább ugyanennyien fagytak halálra a kegyetlenül hideg téli időben, akik a közeli erdőkbe menekültek, vagy megpróbálták eljutni a legközelebbi faluba vagy városba. Az agyonverték, meggyilkoltak, kibelezettek földi maradványait a várfal előtti sáncokba hányták, illetve a korábban mészégetőgént használt gödrökbe kerültek. Egyidejűleg a szomszédos Alsó-Fehér és Torda megyei településeken is **folyt a magyarság kiirtása, ennek következtében végleg megváltoztak e térségben az etnikai arányok a románok javára.**

Egy ismeretlen kortárs kéziratát megőrizte a történelem, hogy hiteles tanúságot tegyen az utókornak, az 1849. január 8-án kezdődő és 11-ig tartó nagyenyedi román vérengzésről:

”... éppen első álom idején fáklyákkal, s elkészített gyújtó eszközökkel legelőbb is a magyar utcákban s a város többi részeiben is gyúlnak a házak... fegyverrel és lándzsákkal kurjong az emberiséget levetkezett, mintegy hét-nyolcszáznyi, rabló oláhság, öldöklő és gyújt. Fut ki-ki amerre lehet, szívszakadva, nem tudja az

apa: magát, nejét vagy ártatlan gyereket ölelve óvja a borzasztó jelenben...

A katolikus templom melletti refectórium tömve vala néppel, s a nép előtt feszületet állítva, mégis körükbe lövének, s omlott le a nép, még Jézus sem tudja magát menteni, hát a magyar. Itt az enyedi református papot neje és gyerekei között hosszas küzdés közt lemészárolják. Szeretőt szeretője karjai között agyalák le, s még a lány fejére is lándzsával vágnak. A Várszeg utcában, mint többen állítják, a jámbor Török Dánielt elevenen vetik az égő tűzbe. Borzasztó jelenetek mindenfelől. Utcák üszökkal és gyilkoltakkal valának tele, sehonnan sem jó népek Istene, reménysugár. A nőnemet vetkeztetik s kergetik, hurcolják a táborba, szünet nélküli a gyilkolás...

Január 11-én egy század honvéd, 25 Mátyás huszár és számos nemzetőr elindulának segédelmökre, a még imitt-amott bujkálóknak. A menekültek szívszakadva keresik az övéiket, kiáltozva mindenfelől: magyarok, kik elbújva vagytok, jertek elő. Sokan elé is jöttek és házról-házra jártak, kereste ki-ki a magát. Iszonyú öröm és bánat. Ez örvend, hogy menekülhet, s rátalált az övéire, amaz atya sír, mert megtalálta holt nejét, s mellett lándzsával átvert kisdédét, könnyekkel áztatja, de vissza soha sem hozhatja.”

Mihálcfalván állomásozó 2000 főnyi cs. kir. különítmény tétlenül nézte mindezt. Nagyenyed elpusztítását újabb irtóhadjárat követte. Néhány nap leforgása alatt a román felkelők Alsójára, Hari, Nagylak, Borosbenedek több száz magyar lakosságát gyilkolták meg.

A vérengzések 1849 tavaszáig folytatódtak, a gyilkosságokat rendkívül kegyetlenül hajtották végre: nem volt ritkaság a végtagok lefűrészelése, elevenen megégetés, földbe ásás, eke elé fogás, megvakítás, karóba húzás, nők, lányok megerőszakolása és halálra kínzása.

Bem erdélyi hadjáratát követően, miután sikerült 1849 márciusára a császáriak csapatait Erdélyből kiűzni, a magyar hadvezetés viszonylag kis létszámú haderő átcsoportosításával a románok vérengzéseinek gátat tudott szabni.

Román részről a mai napig nem kértek bocsánatot az általuk elkövetett szörnyűségekért. A mészárlások elkövetői nem kaptak büntetést, nyugodt körülmények között élhették le hátralevő életüket, sőt településeket neveztek el róluk szülőhazájukban, szobrokat emeltek nekik. Silviu Dragomir román történész később elismerte a barbárság tényét, ám 1993-ban Axente Severnek a büntett színhelyén, Nagyenyeden szobrot állítottak. A lemészárolt magyaroknak azonban sok helyen még emléket sem állítottak. Nagyenyeden egy táblát helyeztek el, amelyre felvésték a pogrom dátumát. Az egyetlen igazi emlékmű Ompolygyepű és Zalatna között található, egy 10 méter magas obeliszk „PAX” felirattal, amely az ott kivégzett zalatnai polgároknak állít emléket.

Összeállította: Szmolicza J.

Forrás: www.konfliktuskutato.hu

www.szekelykor.hu

<https://hu-hu.facebook.com/azokazerdelyi.fiuk/posts/1113239415383354/>

<http://ruszinkarpatalja.blogspot.com/2016/01/1849-januar-8-nagyenyedi-verengzes-ki.html>

<https://kepeslapok.wordpress.com/2013/02/17/nagyenyed/>

Nagyenyed látképe 1903-ból

Nagyenyedi vérengzés emléktáblája a vár falán